
Werkgroepen

0046 Orthoptera

In het weekend van 5 en 6 september 1987 werd een al enige jaren levend idee verwezenlijkt om een sprinkhanensymposium te organiseren. Het symposium werd bezocht door 34 deelnemers, gehouden op het RIN te Arnhem en financieel ondersteund door de Uyttenboogaart-Eliassen Stichting. Het programma bestond 's ochtends en zaterdag-avond uit lezingen en een expositie. Zaterdag middag was er een excursie naar het Nationale Park de Hoge Veluwe, 's Zondags naar het Rijk van Nijmegen.

Het symposium bevatte twee thema's: de biologie van sprinkhanen en het verspreidingsonderzoek van het EIS. Het symposium werd gestart met een lezing van de hr. M. Duijm over de betekenis van geluidsproductie bij sprinkhanen. Daarna leidde C. v.d. Bund het excursie-gebied de Hoge Veluwe in. Tijdens de excursie werden o.a. *Ephippiger ephippiger*, *Stenobothrus lineatus*, *Stenobothrus stigmaticus* en *Chorthippus mollis* waargenomen. Sommige deelnemers gingen zich te buiten aan adders, gladde slangen, hazelwormen en andere aanwezige reptielen. Ook werd een bezoek gebracht aan de enige vindplaats van *Gampsocleis glabra*, maar deze was vanwege het bewolkte weer niet actief. 's Avonds werd het sprinkhanenproject van het EIS toegelicht door L. Beukeboom en hield J. Velterop een enthousiast verhaal over sprinkhaanparasiterende vliegen.

De zondagochtend werd gevuld met een lezing over het mogelijke gebruik van sprinkhanen als milieu indicator door H. v. Wezel en een lezing over het effect van grasland beheer op de sprinkhanenfauna door W. v. Wingerden. Aan de hand van deze lezingen ontstond een levendige discussie over milieu-eisen van sprinkhanen. Op excursie in de Overasseltse en Hatertse Vennen onder leiding van D. Hermes werden o.a. *Decticus verrucivorus* en *Ch. vagans* getoond. De excursie werd beëindigd met een wandeling over de Mokerhei. Tussen de bedrijven door kon de expositie bekeken worden. Op deze exposities werden door de deelnemers verspreidings-kaartjes van diverse gebieden in Nederland getoond. Van de provincie Drenthe (gegevens L. Beukeboom, H. Breeuwen en R. Hase-lager) zijn enkele kaartjes bijgevoegd.

Andere bijdragen aan de expositie waren onderzoeksgegevens over grasland- en maaibeheer en over vliegtijden en biotoop-

keuze van sprinkhanen.

De deelnemers waren allen enthousiast over het verloop van deze bijeenkomst en vonden dat het navolging moest krijgen.

Wegens verblijf in het buitenland van L. Beukeboom zal ondergetekende deze opvolgen als coördinator van de sprinkhanenwerkgroep.

J. J. Wieringa

0001 Loopkevers (Coleoptera: Carabidae)

De provisorische "nieuwsbrief" die ik begin november 1987 aan de medewerkers van het loopkeverproject toestuurde zal wellicht niet iedereen bereikt hebben. Onderstaand een korte samenvatting en het laatste nieuws.

De gegevens die in de periode 1982-1985 verzameld zijn worden nu verder in privétijd verder bewerkt. Een en ander houdt in dat alles in een heel wat trager tempo verloopt dan in de project-periode. Eind 1985 zaten er ca. 126.000 basisgegevens over loopkevers in het EIS-bestand. Door aanvullingen, bemonsteringen in slecht onderzochte gebieden etc., is dit aantal inmiddels opgelopen tot ruim 141.000 (groep 0001 = handvangsten: 91.282 records; groep 3001 = vangpot-gegevens: 49.745 records). Sedert eind 1985 is veel aandacht besteed aan het aanbrengen van correcties en verbeteringen i.v.m. verdere bewerkingen. Zo werd bijvoorbeeld de gehele collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam (Instituut voor Taxonomische zoölogie), op determinatiefouten gecontroleerd door K. Alders en B. Brugge. Ook werden in deze tijd enkele kortere publikaties klaargemaakt (zie o.a. Nieuwsbrief 17).

In de loop van februari/maart zullen nog enkele duizenden records aan het bestand worden toegevoegd, maar het eind is nu echt in zicht. Waarschijnlijk kan al in maart een begin worden gemaakt met het vervaardigen van de eerste verspreidings-kaartjes. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van nieuwe door de EIS ontwikkelde programmatuur om kaartjes direct uit de basisgegevens op geautomatiseerde wijze te kunnen laten tekenen (plotten). Omdat het in de bedoeling ligt om naast de

verspreidingskaartjes in een nieuwe loopkeveratlas uitgebreide informatie over areaal, voor- c.q. achteruitgang, biologie, oecologie en natuurbeheersaspecten te verstrekken, zal deze atlas dit jaar nog niet gereedkomen. Gegevens die in 1988 verzameld worden zullen dan ook zeker nog kunnen worden opgenomen. Degenen die het goede voornemen hebben om (misschien met de hoop op beter weer dan vorig jaar) dit jaar een zogenoemd onderbemonsterd hok onder de loop te nemen, kunnen bij ondergetekende inlichtingen krijgen over de meest urgente gevallen. In een volgende Nieuwsbrief zal ik proberen een wat uitgebreider overzicht over het bestand te geven alsmede een nieuwe bespreking van zeldzame soorten in vergelijking met het overzicht in Nieuwsbrief 12 (1982).

Boek

Een heel gelukkig feit en meteen het eind van alle smoesjes om niet aan loopkevers te gaan werken is het verschijnen van de loopkevertabel van Michiel Boeken. Het boekje doet sterk denken aan het engelse determineerwerk van Lindroth en dat is inderdaad als een belangrijke basis gebruikt. De illustraties van Lindroth zijn met toestemming overgenomen. In het engelse boek komen echter maar ca. 310 soorten voor die tot onze fauna behoren. Ruim 70 soorten moesten dus met enige kennis van zaken en met behulp van goede literatuur worden "ingevlochten" en ook veel nieuwe tekeningen moesten worden gemaakt, geen gering karwei. Het resultaat mag er zijn. De tabellen zijn al door verschillende lieden in de praktijk gebruikt en voldoen uitstekend. Moeilijke termen of omschrijvingen zijn vaak door een eenvoudig "nederlands" woord vervangen (bv. "Trechusboogje"). De inleidende hoofdstukken bevatten nuttige informatie voor iedereen die met loopkevers aan de slag wil. De Jeugdbondsuitgeverij maakte er een aantrekkelijke compacte uitgave van. Voor een belachelijk lage prijs heeft u nu een complete nederlandstalige loopkevertabel met alles erop en eraan. Natuurlijk, want zo gaat dat met boeken, is er na het drukken een enkel lay-out foutje ontdekt. De uitgever zal bij de nog te verkopen exemplaren een erratum bijsluiten.

Michiel Boeken, 1987. *De Loopkevers (Cicindelidae en Carabidae) van Nederland. (155 pag.) Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.*

Te bestellen door f. 10,- (voor jeugdbondsleden f. 7,50), over te maken op giro 233040 t.n.v. Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht. Ook verkrijgbaar bij de KNNV-veldwinkel, Oudegracht 237, Utrecht.

H. Turin

0031 Coleoptera: Histeridae

De coördinator, Henk Vallenduuk vraagt om recente gegevens van deze keverfamilie. Hij krijgt zo nu en dan al materiaal uit Nederland ter determinatie aangeboden, maar kan wat meer gegevens gebruiken. Al het materiaal, zowel van privé verzamelaars als uit inventarisaties, is welkom.

2001-2003 Diverse groepen Lepidoptera

Ondergetekende is, in samenwerking met anderen begonnen gegevens van een aantal primitievere families der Lepidoptera te verzamelen. We gebruiken het format dat in gebruik is bij de dagvlinders, maar vooralsnog zonder de uitgebreide oecocode, totdat een definitief format voor alle vlinderprojecten is opgesteld.

Van de volgende families is de bewerking ter hand genomen: 2001 - *Micropterigidae* (i.s.m. G.R. Langohr), 5 soorten. Van de meeste verzamelingen is al het materiaal al ingevoerd. De dieren worden over het algemeen weinig verzameld.

2002 - *Nepticulidae* en *Opotegeidae*.

Gegevens van deze groepen worden al sedert 1978 systematisch verzameld. Aangezien het veelal om moeilijk te deter-

mineren dieren gaat, wil ik graag al het in collecties aanwezige materiaal zien en (her)determineren. Van sommige soorten zijn gegevens gebaseerd op (lege) bladmineerders ook bruikbaar. Voor deze families komt overigens dit jaar een determinatiewerk beschikbaar in de serie Fauna Entomologica Scandinavica, waarin alle 125 Noordwest Europese soorten behandeld worden, inclusief die van Nederland. Het boekje, geschreven door R. Johansson, E.S. Nielsen, E.J. van Nieuwerkerken en B. Gustafsson, is voorzien van kleurenafbeeldingen van alle soorten en tekeningen van genitaliën en mijnen. Eind 1988 zal het verkrijgbaar zijn bij de fa. Brill in Leiden.

2003 - *Incurvarioidea* (i.s.m. C. Gielis).

Deze superfamilie omvat de families Incurvariidae, Prodoxidae, Adelidae (Langsprietmotten) en Heliozelidae. Eind februari werd een workshop gehouden waar alle actieve microlepidopterologen werden uitgenodigd, teneinde determinatieproblemen te kunnen oplossen. De workshop, bezocht door ongeveer 15 personen was een groot succes: velen hadden hun privé collectie meegebracht en konden ter plekke hun materiaal herdetermineren en gegevens op aanwezige formulieren invullen. Er zijn al veel gegevens opgenomen en als eerste resultaat werden al twee soorten als nieuw voor de fauna herkend.

In de toekomst zullen hopelijk diverse andere families van (Micro)Lepidoptera op gelijksoortige wijze bewerkt kunnen worden. Er wordt gestreefd naar nauwe samenwerking met de sectie Snellen van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Belangstellenden kunnen zich in verbinding stellen met ondergetekende.

Erik van Nieuwerkerken

0009 Pijlstaartvlinders (Lepidoptera: Sphingidae)

Zoals velen van u waarschijnlijk al opgemerkt hebben is als resultaat van de eerste tien jaar onderzoek aan pijlstaartvlinders in het kader van EIS onlangs afgerond met het verschijnen van de Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 180 (zie onder publicaties). Als coördinator van de werkgroep Sphingidae zou ik op deze plaats alle medewerkers aan dit onderzoek willen bedanken voor de belangloze inzet.

Verder zou ik graag iedereen willen oproepen om medewerking te verlenen aan de voortzetting van het Sphingidae project. Doel van deze voortzetting zal niet alleen zijn het opvullen van zoveel mogelijk "witte vlekken" zoals die nu nog op de verspreidingskaartjes te zien zijn, maar tevens om de jaarlijkse schommelingen in de aantallen vlinders per soort bij te houden. Dit laatste in verband met het vermoeden dat enkele soorten sterk achteruit gaan. Tevens zal in verband met een onderzoek van C.J. Zwakhals, meer dan in het verleden het geval was, gelet worden op parasieten van pijlstaartvlinders.

Gegevens die voor het Sphingidae-onderzoek van belang zijn, betreffen: vindplaats (indien mogelijk voorzien van UTM/Amersfoortcoördinaten), vinddatum, aantal, stadium/geslacht, voedsel-/nectarplant, vangstmethode en ecologische gegevens. In geval van parasieten is het van belang te weten in welk stadium de rups verzameld werd, met andere woorden: wanneer de infectie mogelijk plaatsgevonden heeft.

Omdat momenteel gewerkt wordt aan een nieuwe handleiding voor alle vlinderprojecten door EIS en BIC, ligt het verwerkingsformaat nog niet geheel vast. Op verzoek wordt u echter een voorlopige handleiding toegezonden.

J.C. Meerman

0043 Roofvliegen (Diptera: Asilidae): een tussenstand

Inleiding

De werkgroep Roofvliegen (Asilidae) is vanaf juli 1983 actief. Vanaf die tijd zijn veld- en collectiegegevens verzameld. Daartoe zijn diverse collecties bezocht en zijn formulieren verspreid om veldwaarnemingen door te geven. Het doel van de werkgroep is het geven van de verspreiding en vliegtijden van de Nederlandse roofvliegsoorten en het leveren van een oecologische analyse op de schaal van Nederland. Bij dit laatste wordt gedacht aan het zoeken naar overeenkomstige verspreidingspatronen en de korrelatie van die patronen aan omgevingsfactoren, zoals de grondsoort. Ook kan gezocht gaan worden naar delen van Nederland met een overeenkomstige soortensamenstelling, zoals gedaan is bij vogels (Kwak & Reijrink, 1984). Zover is het echter nog niet. In dit artikel zal een overzicht gegeven worden van de verspreiding en vliegtijd van twee, wat betreft habitat overeenkomstige soorten.

Overzicht van de verzamelde gegevens

Tot nu toe (1-10-1987), is een achttal verzamelingen bezocht, nl die van de heren Stobbe, Velterop, R. Jansen, Beukeboom en de musea te Maastricht, Tilburg en Enschede. Verder werden van 11 personen veldwaarnemingen ontvangen. Dit resulteerde in 713 basisgegevens uit verzamelingen en 231 basisgegevens van veldwaarnemingen. In fig. 1 is aangegeven uit welke hokken waarnemingen, veldgegevens en verzamelde dieren in het bestand zijn opgenomen. Uit het kaartje blijkt dat uit de duinen, de binnenlandse zandgronden en de löss en krijtgebieden van Zuid-Limburg relatief veel gegevens bekend zijn. Daarentegen zijn uit de klei- en veengebieden die de rest van Nederland beslaan relatief weinig waarnemingen afkomstig.

Deze ongelijke spreiding van waarnemingen is ook waargenomen bij andere werkgroepen, zoals bij de Carabidae (Turin, 1986) of bij het genus *Platycheirus* (Diptera: Syrphidae) (Van der Linden, 1986). Dit ondersteunt het vermoeden dat de witte plekken traditioneel slecht onderzochte delen van Nederland zijn. Die plekken hoeven dan nog geen delen met lage dichtheden roofvliegen te zijn.

In fig. 2 staat de verdeling van waarnemingen over het jaar uitgezet. De waarnemingen reiken van april tot november, met in de zomer de meeste waarnemingen. Op de plotselinge daling van de aantallen in de laatste week van juni na is het verloop vrij regelmatig. Vergeleken met gegevens uit een jeugdbonds studiekering, die verspreidingsgegevens van zweefvliegen verzamelt (Zeegers, 1985), is de hier gegeven grafiek veel grilliger. Ook vertonen de zweefvlieggegevens de daling eind juni niet. Deze daling kan echter een waarnemingsartefact zijn.

Een eerste uitwerking

Voor een eerste uitwerking zijn twee soorten gekozen: *Philonicus albiceps* Meigen en *Dysmachus trizonus* Meigen. Van de eerste soort werd bij introductie van de werkgroep al een kaartje gegeven (Van Veen, 1983).

Verspreiding (fig. 3 en 4)

Beide soorten worden alleen op zandgrond gevangen. Dat komt niet alleen tot uiting in de verspreidingskaarten, maar ook uit de oecocode, indien ingevuld. Opvallend is dat in het toch goed onderzochte Zuid-Limburg beide soorten relatief zeldzaam zijn. Een reden hiervoor kan de zeldzaamheid van zandgronden in Zuid-Limburg zijn.

Vliegtijd

In tegenstelling tot de globale overeenkomst in verspreiding is het verschil in vliegtijd frappant. *D. trizonus* vliegt relatief

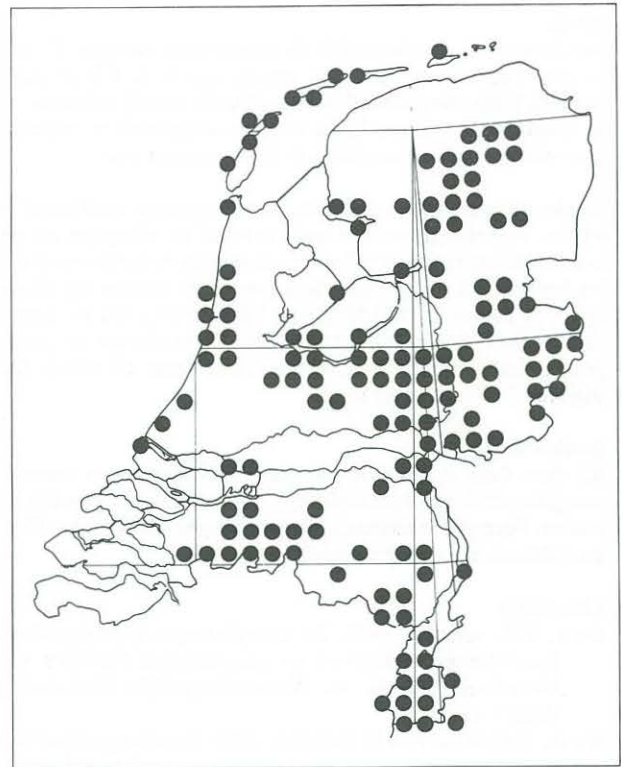

Fig. 1. Alle waarnemingen van Asilidae die in het bestand zijn opgenomen.

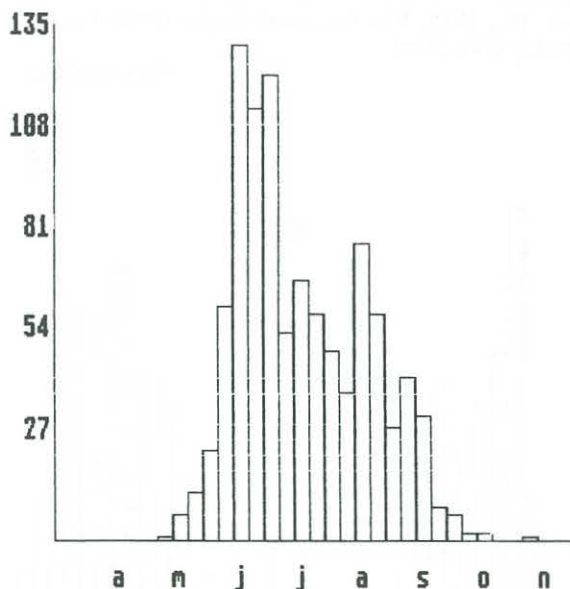

Fig. 2. Voorkomen van Asilidae over het jaar, geplot per week.

vroeg, met de top van de vliegtijd in de eerste week van juni. *P. albiceps* vliegt daarentegen laat, met de top in de laatste week van juli, bijna twee maanden later dan die van *D. trigonus*. In de maand juli kunnen beide soorten aangetroffen worden, daarvoor en daarna komt één van beide soorten voor.

Zonder aan de geringe gegevens al te vergaande konklusies te willen verbinden, vallen het verschil in vliegtijd en de overeenkomst in verspreiding op. Zeker als bedacht wordt dat het jachtterrein en de jachtwijze van beide soorten op elkaar lijken (Van der Goot, 1985; Van Veen, 1984). Uit de verzamelde prooigegevens komt ook een overeenkomst in prooigrootte naar voren: *P. albiceps* 10-17 mm (3 exx.), *D. trigonus* 5-17 mm (4 ex.).

Dankwoord

Bij deze dank ik iedereen die door het insturen van waarnemingsformulieren meehielp om dit overzicht mogelijk te maken. Formulieren kunnen worden aangevraagd bij het Centraal Bureau en ondergetekende.

Literatuur

- Goot, V.S. van der, 1985. De snavelvliegen (Rhagionidae), Roofvliegen (Asilidae) en aanverwante families van Noordwest-Europa. — Wetenschappelijke Mededeling KNNV 171
- Kwak, R.G.M. & L.A.F. Reijrink, 1984. Broedvogeldistrikten van Nederland en de samenhang met het landschap. — Landschap 4: 251-260.
- Linden, J. van der, 1986. Het voorkomen van het genus *Platychirus* (Diptera: Syrphidae) in Nederland. — Nieuwsbrief EIS-Nederland 17: 3-22.
- Turin, H., 1986. Loopkevers (Carabidae). — Nieuwsbrief EIS-Nederland 17: 41-42.
- Veen, M. van, 1984. De blaaskopvliegen en roofvliegen van Nederland en België. — Jeugdbondsuitgeverij, 's-Graveland.
- Veen, M. van, 1983. Diptera: Asilidae, Conopidae en Stratiomyidae. — Nieuwsbrief EIS-Nederland 14: 16-18.
- Zeegers, Th., 1985. Van de zweefvliegenstudiekring. — Stridula 9(2): 33-40.

Mark van Veen

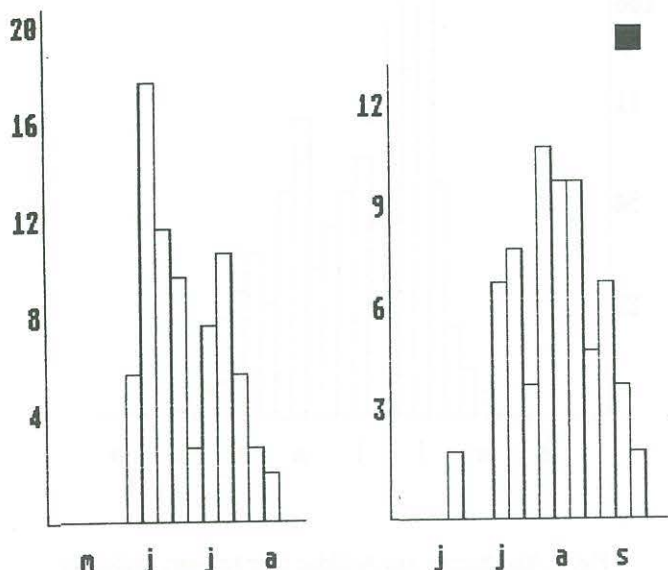

Fig. 5 en 6. Vliegtijden van *D. trigonus* (fig. 5) en *P. albiceps* (fig. 6).

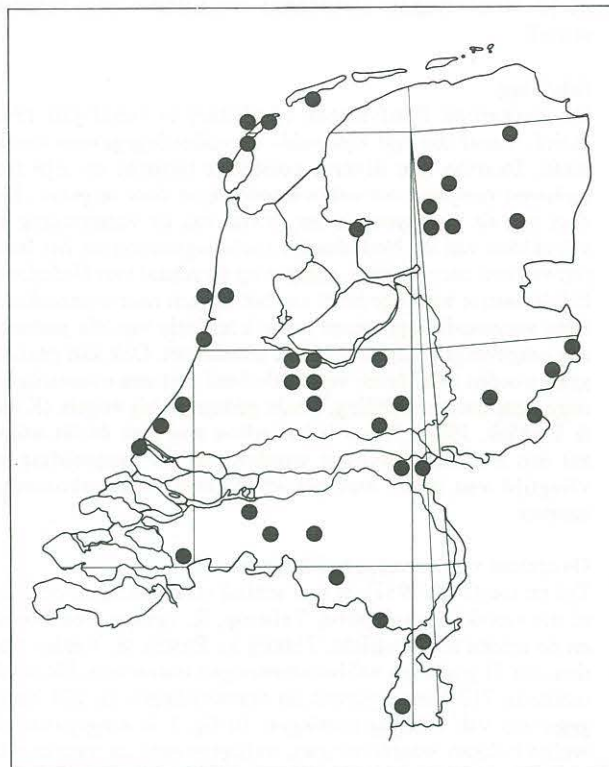

Fig. 3. Verspreiding van *Dysmachus trigonus*.

Fig. 4. Verspreiding van *Philonicus albiceps*.

